

του π. Νικολάου Λουδοβίκου

Σε περιόδους μεγάλων κρίσεων στους λαούς, η κύρια εργασία του διανοουμένου οφείλει να είναι η ανάδειξη εκείνων των στοιχείων του πολιτισμού και των παραδόσεων που μπορούν να βοηθήσουν στην ανάταξη της συλλογικής κατάθλιψης και την αναζωπύρωση των έστιών δημιουργικής δράσης.

Αυτό ακριβώς έκαναν αίφνης άνθρωποι σαν τον Χέγκελ ή τον Γιάσπερς σε αντίστοιχα πολύ δύσκολες στιγμές του έθνους τους. Άλλωστε τὸ να κατηγορεῖ ἡ Ἰνδία τὸν Ἰνδουισμό ἢ τὸ Ἰράκ τὸν μουσουλμανισμό γιὰ τὶς κακοτυχίες τους, αὐτὸ μόνο σὲ βαθύτερη παρακμή, λόγω ἀπελπισίας, θὰ μπορούσε νὰ οδηγήσει. Σε στιγμές κρίσης, λοιπόν, **ἀναζητούμε κατ' ἀρχὴν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πὺ ἐπιτρέπουν τὴν ἀναγέννηση καὶ τὴν ἐλπίδα. Ἄραγε αὐτὸ εἶναι πὺ κάνει ὁ Στέλιος Ράμφος μὲ τὸ τελευταῖο του βιβλίο**, ὅσο καὶ μὲ τὸ μπαράζ τῶν συνεντεύξεων πὺ ἀκολούθησε;

Στὴν εἰκοσαετία πὺ διδάσκω στὴν τριτοβάθμια θεολογικὴ ἐκπαίδευση, στὴν Ελλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικό, ἔχω συναντήσει μὸλις δυὸ ἢ τρεῖς ἀνθρώπους πὺ ἔχουν διαβάσει ολόκληρη τὴ Φιλοκαλία. Τὸ βιβλίο αὐτό, πὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ μοναχοὺς γιὰ μοναχοὺς, ἐκδόθηκε μετὰ τὸ '60 στὴν Ελλάδα καὶ διαβάστηκε γενικῶς ἐλάχιστα. Τὸ πρόβλημα ὡστόσο εἶναι πὺς τὸ περιεχόμενό του ἐλάχιστα ταυτίζεται μὲ αὐτὸ πὺ προτείνει ὁ Ράμφος.

Κατ' ἀρχὴν ἡ Φιλοκαλία δὲν περιέχει μὸνὸ μιὰ ἀνθρωπολογία, ἀλλὰ σειρά ἀνθρωπολογιῶν, μὲ σημαντικὲς διαφορὲς μετὰξὺ τους, οἱ ὁποῖες ἀνταποκρίνονται στὴ μακρὰ ἐξέλιξη δεκατεσσάρων αἰῶνων: εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ ἡ Πλατωνίζουσα καὶ καθαρὰ νοησιαρχικὴ ἀνθρωπολογία καὶ γνωσιολογία τοῦ συγγραφέα τῶν ἀπόψεων τοῦ Ἀντωνίου ἢ τοῦ Εὐαγρίου

(Νεῖλος ὁ Ἀσκητής), ἀπὸ τῆ μυστηριοκεντρικῆ ἀνθρωπολογία τοῦ Μάρκου τοῦ Ἀσκητῆ, ἢ τὸν ἑσωτερισμὸ τοῦ Μακαρίου, ἢ ἀκόμα, φυσικά, ἀπὸ τὸν μοντέρνο ψυχοσωματικὸ ὀλισμὸ τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ καὶ τὴν ἱερῆ σωματοκεντρικότητα τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ. Εἶναι ἐντελῶς παράδοξη ἄλλωστε ἡ θέση τοῦ Ράμφου πῶς ὁ ἀνατολικὸς χριστιανισμὸς δὲν διαθέτει κανὲν ἀνθρωπολογία: ἡ ἀπόλυτῆ ἰσότητα καὶ ἀκεραιότητα τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ στὴ Δ΄ Οἰκουμενικῆ Σύνοδο, καθὼς καὶ ὁ μακρὺς ἀντι-μονοφυσιτικὸς ἀγὼνας, ποὺ κατέληξε στὴ λαμπρῆ διατύπωση τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας τῆς ἀνθρώπινης βούλησης, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία, στὸν Μάξιμο τὸν Ὁμολογητῆ καὶ τὴ Στ΄ Οἰκουμενικῆ Σύνοδο, ἐνάντια στὴν παθητικότητα τῆς βουδιστικῆς Ἀνατολῆς, θὰ ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξουν αὐτό. Ὑπάρχει μιὰ διαδικασία ὠρίμανσης τῆς ὀρθόδοξης ἀνθρωπολογίας, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη φαίνονται καὶ στὴ Φιλοκαλία καὶ πρὸς τὴν οἴοια σήμερα στρέφεται τὸ ἐνδιαφέρον πολλῶν ἐιδικῶν στὴ Δύση.

Πέραν αὐτῶν καμιὰ πρωτοκαθεδρία τοῦ αἰσθήματος δὲν ἐπιτρέπει ἡ Φιλοκαλία. Τόσο τὸ αἶσθημα ὅσο καὶ ὁ νοῦς περιορίζονται, στὴ διαδικασία τῆς προσευχῆς, τόσο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ πιθανὴ εἰδωλοποιητικὴ τους λειτουργία – κυρίως μάλιστα τοῦ αἰσθήματος! Παραμένει βεβαίως παράδοξη ἡ θέση τοῦ Ράμφου πῶς μηδενιστὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰσθήματος· κατὰ τὸν Χάιντεγκερ (στὸ ἔργο του γιὰ τὸν Νίτσε) αἰτία τοῦ μηδενισμοῦ εἶναι μᾶλλον, ἀντιθέτως, ἡ αὐτοτοποθέτηση τοῦ σκεπτόμενου ὑποκειμένου ὡς προϋπόθεση κάθε ἀντικειμενικῆς μεταφυσικῆς του εἶναι – καὶ ἡ βούληση γιὰ δύναμη ποὺ ἀκολουθεῖ. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰσθήματος δὲν εἶναι μηδενιστὴς, ἀντίθετα πιστεύει σὲ ἀξίες. Γίνεται μηδενιστὴς ὅμως ὅταν γίνει φίλαυτος, ὅταν χάσει δηλαδὴ τὴν κοινότητα. **Ἀλλὰ αὐτὸς ὁ «θερμὸς» μηδενισμὸς θεραπεύεται μᾶλλον πιὸ εὐκόλα ἀπὸ τὸν «ψυχρὸ» μηδενισμὸ τοῦ λογικισμοῦ**

Τὸ μεγαλύτερο ὅμως σφάλμα εἶναι τὸ νὰ ταυτίζει κανεὶς τὴ Φιλοκαλία μὲ τὸν ὀρθόδοξο χριστιανισμὸ ἐν γένει, ἢ ἀκόμα μὲ τὸν τρόπο βίωσης τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος ἀπὸ μέρους τῶν πιστῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Ὑπάρχει σχέση ἀλλὰ ὄχι ταύτιση. Πέραν αὐτοῦ, ἄλλωστε, γιὰ νὰ μείνουμε στὸ θέμα μας, ἡ Ἑλλάδα κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα ὑπέφερε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἠθικισμὸ, τὸν εὐσεβισμὸ καὶ τὸν νομικισμὸ ποὺ ἔφεραν κάποιες ὀργανώσεις, παρὰ ἀπὸ τὴ Φιλοκαλία, ποὺ ἀγνοεῖ ὅλα τὰ παραπάνω!

Ποιά είναι τὰ στοιχεῖα τῆς Φιλοκαλίας ὅμως ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ βοηθήσουν μιὰ σύγχρονη ἄνθρωπολογία, ἢ οἷοια θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ οδηγήσει καὶ σὲ ἰστορικὴ ἀνάπτυξη;

Ἀναφέρω μερικὰ ἐπιγραμματικά: ἡ ἐμφασὴ τῆς στὴν ἀνάγκη ρεαλιστικῆς αὐτογνωσίας (κάτι στὸ ὁποῖο περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἀσυνείδητο), ἡ ἐμφασὴ στὴν ἀνάγκη κοινωνικοποίησης τοῦ φίλαυτου θελήματος, ὁ τελικὸς τονισμὸς τῆς ψυχοσωματικῆς υἴφῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀνάγκη ψυχοσωματικῆς μετοχῆς/συναλήθευσης τοῦ ἀνθρώπινου ὅλου, ἡ ἀποφασιστικὴ συναίρεση ἀτομισμοῦ-κοινωνικότητας καὶ συν-ἐυθύνῃς ὅλων γιὰ ὅλα καὶ ὅλους. **Δὲν εἶναι καλύτερα νὰ ἀρχίσουμε νὰ συζητοῦμε αὐτὰ παρὰ ὅτιδῆποτε ἄλλο**

;